

Pierwsza pielgrzymka Jana Pawła II do Białegostoku 5 czerwca 1991 r.

źródło: M. Kietliński, ks. A. Szot, „Błogosławiony wśród nas”, Białystok 2011., s. 38

Przed wizytą. Podróże do Ojczyzny

Papież Jan Paweł II odbył osiem pielgrzymek do Polski.

W pierwszą podróż udał się osiem miesięcy po powołaniu na Tron Piotrowy - 2 czerwca 1979 r.

Kolejne pielgrzymki: 1983, 1987, 1991 (pierwsza pielgrzymka do wolnej Polski), 1995, 1997, 1999, 2002.

W czasie ostatniej pielgrzymki w 2002 r. w sanktuarium w Łagiewnikach zawierzył cały świat Bożemu Miłosierdziu

Przed wizytą.

Karol Wojtyła w Białymstoku

Karol Wojtyła
w otoczeniu duchowieństwa przed siedzibą
biskupów w Białymstoku

Biskup Karol Wojtyła po raz pierwszy gościł w Białymstoku w 1961 r. Podczas wizyty poprowadził rekolekcje dla inteligencji białostockiej w kościele św. Wojciecha.

Po raz drugi przybył do Białegostoku na uroczystości Milenijne w prokatedrze białostockiej w dniach 19-20 listopada 1966 r.

Przed wizytą.

Karol Wojtyła w Białymstoku

Poświęcenie kaplicy Matki Bożej Ostrobramskiej
w kościele Wniebowzięcia NMP w Białymstoku

Trzecia wizyta w Białymstoku
kardynała Karola Wojtyły odbyła
się w dniu 27 listopada 1977 r.
podczas ogólnopolskich
uroczystości związanych
z 50-leciem koronacji obrazu
Matki Bożej Ostrobramskiej.

W październiku 1989 r. biskup tytularny Edward Kisiel, ówczesny administrator apostolski Archidiecezji w Białymstoku, zwrócił się do kardynała Józef Glempa z prośbą, by przy projektowaniu programu IV pielgrzymki Ojca Świętego do Polski uwzględnić Białystok.

Oficjalne zaproszenie do Białegostoku zostało osobiście wręczone papieżowi w czasie audiencji 18 października 1989 r. w bazylice św. Piotra w Rzymie. Dokonali tego przedstawiciele Kapituły Bazyliki Metropolitalnej Wileńskiej w Białymstoku z biskupem Edwardem Kisielem na czele.

6 listopada 1990 r. do papieża Jana Pawła II zostało skierowane zaproszenie od arcybiskupa Bazylego, prawosławnego Metropolity Warszawy i całej Polski, na spotkanie z wyznawcami prawosławia w Białymstoku.

Przygotowania

Spotkanie Jana Pawła II z biskupem Edwardem Kisielem w Watykanie

źródło: M. Kietliński, ks. A. Szot, „Błogosławiony wśród nas”, Białystok 2011, s. 12.

Przygotowania

W sierpniu 1990 r. biskup Edward Kisiel w swojej odezwie napisał:

Ogłaszam Wam radość wielką. Mamy oficjalną wiadomość, że 5 czerwca 1991 r. odwiedzi Białystok Jego Świątobliwość Papież Jan Paweł II, Biskup Rzymski, Namiestnik Pana naszego Jezusa Chrystusa, Następca Księcia Apostołów Św. Piotra, Najwyższy Kapłan Kościoła Katolickiego, Patriarcha Zachodu, Prymas Italii, Arcybiskup Metropolita Rzymskiej Prowincji Kościelnej, Suwerenny Zwierzchnik Państwa Watykańskiego.

Na tę wiadomość czekały pokolenia naszych przodków, a szczęśliwym zrządzeniem Opatrzności stało się to naszym udziałem. Wyrażamy z tego powodu naszą wielką radość i dziękujemy Bogu za to niezwykłe wydarzenie.

Przygotowania

Nadzór nad pracami budowlanymi

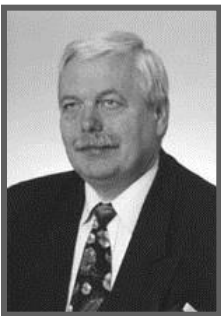
Od lewej stoją: biskup Edward Ozorowski, ks. Ryszard Winkiewicz i biskup Edward Kisiel

18 września 1990 r. odbyło się pierwsze organizacyjne posiedzenie Archidiecezjalnego Komitetu Przygotowania Wizyty Ojca Świętego Jana Pawła II w Białymstoku, na czele którego stanął biskup pomocniczy Edward Ozorowski.

W ramach informowania wiernych o prowadzonych pracach przygotowawczych komitet wydał trzy numery informatora pod tytułem „Wizyta”, a także folder „Przed wizytą. Archidiecezja w Białymstoku 5 czerwca 1991 r.”

Przygotowania

Lech Rutkowski, prezydent Białegostoku w 1991 r.

Wszystko musiało być związane na ostatni guzik, dlatego spraw do załatwienia było bardzo dużo. Urządzić miejsce mszy świętej, pogrozić sektory, przygotować zaproszenia, zabezpieczyć wizytę. Jeżeli chodzi o główne nabożeństwo, braliśmy pod uwagę kilka lokalizacji. Plac przed katedrą, pola przy kościele Świętego Ducha przy ul. Piastowskiej i lotnisko na Krywlanach. Wiedzieliśmy, że przyjadą do nas dziesiątki tysięcy ludzi. Dlatego ostatecznie wygrały Krywlany. Tak zdecydował komitet, złożony z przedstawicieli kurii i miasta, odpowiedzialny za wizytę papieża. Potem pojawił się pomysł z kopcem papieskim. Wpadł na to architekt Andrzej Chwalibóg, który zaprojektował też ołtarz.

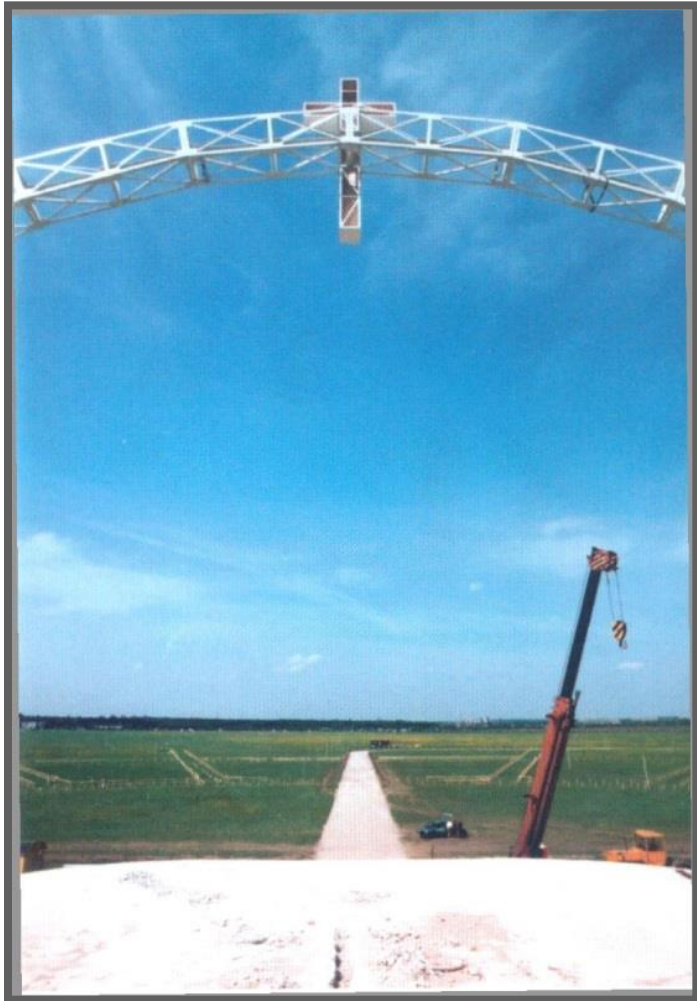
źródło: fragment artykułu - „Kurier Poranny”, 5 czerwca 2011 r., www.poranny.pl

fotografia: E. Bobowska, „Kultura kształtuje pełnego człowieka”, www.archibial.pl, [dostęp: 25.05.2020, godz. 10.00]

Przygotowania

Prace budowlane na Krywlanach

źródło: M. Kietliński, ks. A. Szot, „Błogosławiony wśród nas”, Białystok 2011, s. 131.

Utworzono zespół projektowy budowy ołtarza polowego i obiektów towarzyszących, na czele którego stanął profesor Kazimierz Pieńkowski rektor Politechniki Białostockiej.

Zaplanowano 87 sektorów, które miały pomieścić ok. 500 tysięcy pielgrzymów.

Ołtarz zaprojektowany przez architekta Andrzeja Chwaliboga umieszczony został na kopcu podpartym od strony wiernych murem oporowym z płaskorzeźbą przedstawiającą drzewo. Ponad kopcem został rozpięty łuk zwieńczony krzyżem. Ołtarz i tron papieski osłaniał daszek z wkomponowanym obrazem Matki Bożej Ostrobramskiej. Jan Kuchor wykonał dwa trony z klęcznikami, z drewna jesionowego obite białą skórą.

Wizyta. 5 czerwca 1991 r.

Ołtarz na Krywlanach, 1991 r.

*źródło: M. Kietliński, ks. A. Szot, „Błogosławiony
wśród nas”, Białystok 2011., s. 37.*

5 czerwca 1991 r. to ważna data w historii Białegostoku. Tego dnia mieszkańcy miasta i całego regionu gościli papieża Jana Pawła II.

Papież spędził w Białymstoku cały dzień. Program wizyty był dość bogaty. Główne uroczystości odbyły się na Krywlanach.

Ideą przewodnią wizyty papieskiej w Polsce stała się wspólna modlitwa o jedność Kościoła Zachodniego i Wschodniego, zaś tematykę kolejnych stacji papieskiej pielgrzymki wyznaczał Dekalog.

Wizyta. 5 czerwca 1991 r.

Jan Paweł II witany na lotnisku w Białymstoku

*źródło: M. Kietliński, ks. A. Szot, „Błogosławiony
wśród nas”, Białystok 2011., s. 35*

Papież Jan Paweł II przyleciał do Białegostoku z Łomży helikopterem. O godz. 10.30 przybycie do stolicy regionu oznajmił dźwięk dzwonów bijących w całej archidiecezji. Jana Pawła II na lotnisku powitali: biskup Edward Kisiel i biskup Edward Ozorowski, przedstawiciele Kapituły Metropolitalnej Wileńskiej w Białymstoku, wojewoda białostocki Stanisław Prutis z żoną i prezydent miasta Lech Rutkowski z żoną oraz tłumy wiernych z całego regionu i z zagranicy.

Na lotnisku na Krywlanach. Od lewej stoją: biskup Edward Ozorowski, biskup Edward Kisiel, ksiądz Zygmunt Lewicki i ksiądz Stanisław Piotrowski.

źródło: M. Kietliński, ks. A. Szot, „Błogosławiony wśród nas”, Białystok 2011, s. 34.,

Przejazd panoramicznym samochodem pomiędzy sektorami wiernych na lotnisku aeroklubu białostockiego

Fot. Piotr Sawicki

źródło: zbiory Działu Zbiorów Specjalnych Książnicy Podlaskiej im. Ł. Górnickiego w Białymstoku.

Wizyta. 5 czerwca 1991 r.

Jan Paweł II i służba liturgiczna.

Od prawej: diakon Adam Szot, diakon Dariusz Wojtecki, ks. Henryk Żukowski, ks. Stanisław Hołodok, ks. Bogusław Zieziula, alumn Marek Lipiszko.

Jan Paweł II na lotnisku białostockiego aeroklubu odprawił mszę świętą koncelebrowaną przez kilkudziesięciu kardynałów, arcybiskupów i biskupów. Podczas mszy zgromadziło się ok. 300 tysięcy osób. Na rozpoczęcie liturgii połączone chóry akademickie, zespoły śpiewacze oraz kapele ludowe wspólnie zaśpiewały pieśń powitalną „Piosenka na powitanie Ojca Świętego”.

*źródło: M. Kietliński, ks. A. Szot, „Błogosławiony wśród nas”,
Białystok 2011, s. 36.*

Msza św. 5 czerwca 1991 r.

Msza święta na Krywlanach.

Fot. Piotr Sawicki

źródło: zbiory Działu Zbiorów Specjalnych
Książnicy Podlaskiej im. Ł. Górnickiego w
Białymstoku.

Papież Jan Paweł II rozpoczął homilię od nawiązania do tradycji wileńskich i kultu Matki Bożej Miłosierdzia. Zwrócił uwagę na znaczenie mądrości bożej w życiu społeczeństw.

Prawo Przedwiecznej Mądrości wpisane w serce człowieka pozwala mu uczestniczyć w ładzie całego stworzenia, a nade wszystko kształtować w sposób godny, w wolności i sprawiedliwości, obcowanie wzajemne osób, wspólnot i społeczeństw na ziemi .

W dalszej części zwrócił uwagę na trudny proces transformacji.

Jest zadaniem szczególnie doniosłym dla naszego społeczeństwa, ażeby przezwyciężając następstwa ustroju, który okazał się ekonomicznie niewydolny, a etycznie szkodliwy, budować w ramach nowego ustroju sprawiedliwy ład, w którym ludzkie talenty nie będą się marnowały.

Procesja z darami podczas mszy na Krywlanach.

Od lewej siedzą: prymas Józef Glemp, biskup Edward Kisiel. Z lewej strony stoi mistrz papieskich ceremonii liturgicznych.

źródło: M. Kietliński, ks. A. Szot, „Błogosławiony wśród nas”, Białystok 2011, s. 43.

Białostoccy harcerze podczas służby na Krywlanach

źródło: M. Kietliński, ks. A. Szot, „Błogosławiony wśród nas”, Białystok 2011, s. 147.

Msza św. 5 czerwca 1991 r.

Podczas liturgii papież beatyfikował siostrę Bolesławę Marię Lament, założycielkę Zgromadzenia Sióstr Misjonarek Świętej Rodziny, która przez ostatnie lata życia mieszkała w Białymstoku. Celem Zgromadzenia była działalność religijno-wychowawcza oraz dążenie do pojednania i zjednoczenia prawosławia z Kościołem katolickim. Zgromadzenie było odpowiedzią na ogromną potrzebę społeczną, zwłaszcza na obszarach dawnego zaboru rosyjskiego, gdzie były prześladowane zarówno polskość, jak i katolicyzm. Bolesława Lament była prekursorką w dziele ekumenizmu. Papież uroczyście odstąpił obraz nowej błogostawionej.

Jan Paweł II przed obrazem błogostawionej siostry Bolesławy Marii Lament

Źródło: M. Kietliński, ks. A. Szot, „Błogostawiony wśród nas”, Białystok 2011, s. 169.

Msza św. 5 czerwca 1991 r.

Na zakończenie liturgii przed udzieleniem błogosławieństwa papież Jan Paweł II ku wielkiej ucieście pielgrzymów **ustanowił diecezję białostocką**, a biskupem mianował dotychczasowego administratora apostolskiego Edwarda Kisiela. Kościół pod wezwaniem Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Białymstoku stał się katedrą biskupa i diecezji. Tymi słowami wszyscy byli mile zaskoczeni.

Jan Paweł II podczas liturgii na Krywlanach

źródło: M. Kietliński, ks. A. Szot, „Błogosławiony wśród nas”, Białystok 2011, s.151.

Spotkanie w cerkwi św. Mikołaja

Ostatnim punktem pobytu papieża w Białymstoku było spotkanie z wyznawcami prawosławia w soborze św. Mikołaja Cudotwórcy. W spotkaniu udział wzięli przedstawiciele Synodu Biskupów Cerkwi Prawosławnej, Prymas Polski kardynał Józef Glemp, przewodniczący Związku Muzułmanów w Polsce, wierni i duchowni prawosławnej diecezji białostocko-gdańskiej.

Duchowni prawosławni odprawili nabożeństwo wotywnie ku czci św. Mikołaja, które zakończyło się wspólnym odmówieniem modlitwy „Ojcze nasz” w różnych językach.

Spotkanie ekumeniczne w soborze św. Mikołaja Cudotwórcy w Białymstoku. Fot. Piotr Sawicki

źródło: zbiory Działu Zbiorów Specjalnych Książnicy Podlaskiej im. Ł. Górnickiego w Białymstoku.

Spotkanie w cerkwi św. Mikołaja

W przemówieniu arcybiskup białostocko-gdański Sawa podkreślił historyczny wymiar wizyty Jana Pawła II w świątyni prawosławnej. Na zakończenie papież pobłogosławił zebranych ośmioramiennym krzyżem. Po raz pierwszy w telewizji polskiej bezpośrednio transmitowano prawosławne nabożeństwo.

Arcybiskup Sawa wita Jana Pawła II w soborze św. Mikołaja Cudotwórcy

źródło: M. Kietliński, ks. A. Szot, „Błogosławiony wśród nas”, Białystok 2011, s. 132.

Spotkanie ekumeniczne w cerkwi św. Mikołaja Cudotwórcy w Białymstoku. Fot. Piotr Sawicki

źródło: zbiory Działu Zbiorów Specjalnych Książnicy Podlaskiej im. Ł. Górnickiego w Białymstoku.

Pobył w Białymstoku

Po mszy świętej na Krywlanach papież Jan Paweł II udał się do Archidiecezjalnego Wyższego Seminarium Duchownego w Białymstoku na obiad i krótki odpoczynek.

Jan Paweł II pozdrawia pielgrzymów przed białostocką katedrą

źródło: M. Kietliński, ks. A. Szot, „Błogosławiony wśród nas”, Białyłtok 2011, s.51.

Pobył w Białymstoku

Jan Paweł II podczas I Synodu Diecezjalnego
w Katedrze Wniebowzięcia NMP

Jan Paweł II i biskup Edward Kisiel

źródło: M. Kietliński, ks. A. Szot, „Błogostawiony wśród nas”, Białystok 2011, s. 53, 54.

Pobył w Białymstoku

Jan Paweł II wśród chórzystów Filii Uniwersytetu Warszawskiego w Białymstoku
(dziś Uniwersytet w Białymstoku)

źródło: M. Kietliński, ks. A. Szot, „Błogosławiony wśród nas”, Białystok 2011, s. 57.

Pobył w Białymstoku

Przejazd Jana Pawła II z katedry Wniebowzięcia NMP do cerkwi św. Mikołaja

źródło: M. Kietliński, ks. A. Szot, „Błogosławiony wśród nas”, Białystok 2011, s. 150.

Modlitwa przed pomnikiem ks. Popiełuszki

Jan Paweł II, biskup Edward Kisiel i biskup Edward Ozorowski

Przed odlotem do Olsztyna Jan Paweł II zatrzymał się przy pomniku księdza Jerzego Popiełuszki. Pomimo, że nie było to zaplanowane w protokole wizyty Ojca Świętego to jednak tłumy wiernych oczekiwały w okolicach pomnika. Papież zatrzymał się przy nim i uroczyście odśpiewał go. Przez dłuższą chwilę modlił się w skupieniu. Spotkał się z rodzicami kapłana i w serdecznym geście przytulił ich do siebie.

*źródło: M. Kietliński, ks. A. Szot, „Błogosławiony wśród nas”,
Białystok 2011, s. 61.*

Spotkanie Jana Pawła II z rodzicami księdza Jerzego – Marianną i Władysławem Popietuszkami

źródło: M. Kietliński, ks. A. Szot, „Błogosławiony wśród nas”, Białystok 2011, s. 62.

Jan Leończuk „Błogostawiony Jan Paweł II”

Fot. Mona Al-Kaber, 2016.

Błogostawiony Ojcie

Janie Pawle II

prowadź nas ku jasnym horyzontom

polskimi drogami

strojnymi kwieciami i kamieniami

łzami proszącymi o przebaczenie

kiedy wchodziłeś w progi Domu Ojca

łzy uświęcona ziemia

niechaj pozostawi uchylone drzwi

naszych serc

błogostawiony Janie Pawle II

Ojczyźnie naszej i całemu światu

wyproś nam łaskę

w źródle Twojej Wielkości

Jezusie Chrystusie i Jego Matce

bądź nam nadzieją

w codziennym wędrowaniu

do Boga Ojca

źródło: M. Kietliński, ks. A. Szot, „Błogostawiony wśród nas”, Białystok 2011.

Krótką historia katedry

Kościół Wniebowzięcia NMP w Białymstoku.
Fotografia z końca XIX w.

źródło: K. A. Jabłoński, „Biały i Czerwony. Kościoły białostockiej parafii farnej”, Białystok 2008, s. 43.

Pierwsza udokumentowana wzmianka o kościele w Białymstoku pochodzi z 1553 r. Dwa pierwsze budynki były drewniane. Po zniszczeniu świątyni w 1617 r. Piotr Wiesiołowski rozpoczął wznoszenie nowego murowanego kościoła parafialnego. W 1626 r. biskup wileński Eustachy Wołłowicz dokonał jego konsekracji.

W latach 1751-1752 białostocki kościół został przebudowany przez Jana Klemensa III Branickiego. Nastąpiła również wtedy wymiana jego wyposażenia.

W XIX-wiecznym rozwijającym się mieście przybywało ludności i kościół parafialny stał się stanowczo za mały dla powiększającej się licznie parafii. Proboszcz białostocki ks. Wilhelm Szwarc czynił starania o uzyskanie zgody u władz carskich na budowę nowego.

Krótką historia katedry

Rozbudowa kościoła Wniebowzięcia NMP

źródło: www.katedrabialostocka.pl.

W 1899 r. zamiast zezwolenia na budowę nowego kościoła władze carskie dopuściły jedynie rozbudowę starej świątyni. Zdecydowano do istniejącego kościoła dobudować nowy, co stanowiłoby jego rozbudowę.

W latach 1900–1905 dobudowano do prezbiterium starego kościoła neogotycką budowlę. Projektantem „przybudówki” był Józef Pius Dziekoński. 17 września 1905 r. odprawiono już pierwszą mszę, a uroczysta konsekracja świątyni nastąpiła w 1931 r.

Działania wojenne nie zniszczyły obu świątyń, które zachowały się do dnia dzisiejszego. Pod XVII-wiecznym kościołem znajdują się krypty, w których zachowały się m.in. pochówki fundatora Piotra Wiesiołowskiego i Izabeli Branickiej.

Kalendarium Archidiecezji

Tereny archidiecezji białostockiej w przeszłości znajdowały się na pograniczu Polski, Rusi, Litwy i do tych państw należały w różnych okresach dziejów.

Początek XV w. - Podlasie na północ od rzeki Narew zostało włączone do diecezji wileńskiej, a południowa część do diecezji łuckiej. Dobra białostockie znalazły się w biskupstwie wileńskim.

1795-1807 - Pod zaborem pruskim Białystok został włączony do diecezji wigierskiej.

1807-1849 - Pod zaborem rosyjskim utworzono archidiaconat białostocki w archidiecezji mohylewskiej.

1849 r. - Ponowne włączenie do diecezji wileńskiej.

1925 r. - Diecezja wileńska została podniesiona do rangi archidiecezji.

1945-1991 - Administracja Apostolska w Białymstoku. Po II wojnie światowej granice polityczne podzieliły archidiecezję wileńską. Białystok stał się faktyczną stolicą dla tej części archidiecezji wileńskiej, która pozostała w granicach Polski. W Białymstoku zamieszkał metropolita wileński arcybiskup Romuald Jałbrzykowski. Kościół farny spełniał rolę prokatedry.

1977-1984 - Wybudowano nową plebanie przy parafii, a stara XVIII-wieczna została przekazana na potrzeby Kurii Arcybiskupiej. Obecnie budynek jest rezydencją arcybiskupa białostockiego.

5 czerwca 1991 r. - W czasie wizyty w Białymstoku Ojciec Święty II erygował diecezję białostocką. Pierwszym biskupem został Edward Kisiel, a kościół Wniebowzięcia NMP został podniesiony do rangi katedry.

25 marca 1992 r. - Papież Jan Paweł II bullą „Totus Tuus Poloniae populus” dokonał reorganizacji metropolii i diecezji polskich. Dokument ten podniósł diecezję białostocką do rangi archidiecezji i ustanowił metropolię białostocką składającą się z archidiecezji białostockiej, diecezji łomżyńskiej i drohiczyńskiej. Arcybiskupem został biskup Edward Kisiel.

Ciekawostki ...

- Po wizycie papieskiej fragmenty ołtarza z lotniska aeroklubu białostockiego trafiły do:
  - łuk stalowy - Suchowola
  - płaskorzeźba drzewa z muru oporowego - na zewnętrznej ścianie kościoła - sanktuarium Miłosierdzia Bożego na osiedlu Białostoczek w Białymstoku
  - tron papieski i klęcznik - kaplica w pałacu Branickich w Białymstoku.
- Drugi tron papieski ze spotkania w katedrze Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny w Białymstoku umieszczono w jednej z bocznych kaplic poświęconej Świętemu Janowi Pawłowi II.
- Łuk do ołtarza na Krywlanach został wykonany przez Kolejowe Zakłady Konstrukcji Stalowych i Urządzeń Dźwigowych w Starosielcach. Miał 43 m rozpiętości, 22 m wysokości i ważył 18 ton.
- Żołnierze z białostockich jednostek przez wiele godzin sypali kopiec do wysokości 8 m.
- Po raz pierwszy w telewizji polskiej przedstawiono bezpośrednią transmisję prawosławnego nabożeństwa.

Wspominając wizytę papieża Jana Pawła II w Białymstoku z dnia 5 czerwca 1991 r. obejrzyjcie:

- Papież w Białymstoku 1991 r.:

<https://www.youtube.com/watch?v=esdRjjbGmvo>

- Homilia podczas mszy w Białymstoku 5 czerwca 1991 r.:

<https://www.youtube.com/watch?v=su0-rlZbi9Q>

- Ustanowienie diecezji w Białymstoku:

<https://www.youtube.com/watch?v=FGw0-mSTiSY>

- Wizyta w cerkwi św. Mikołaja Cudotwórcy 5 czerwca 1991 r.:

<https://www.youtube.com/watch?v=Zok3WZ8Sx7s>

Materiały wykorzystane w prezentacji pochodzą z:

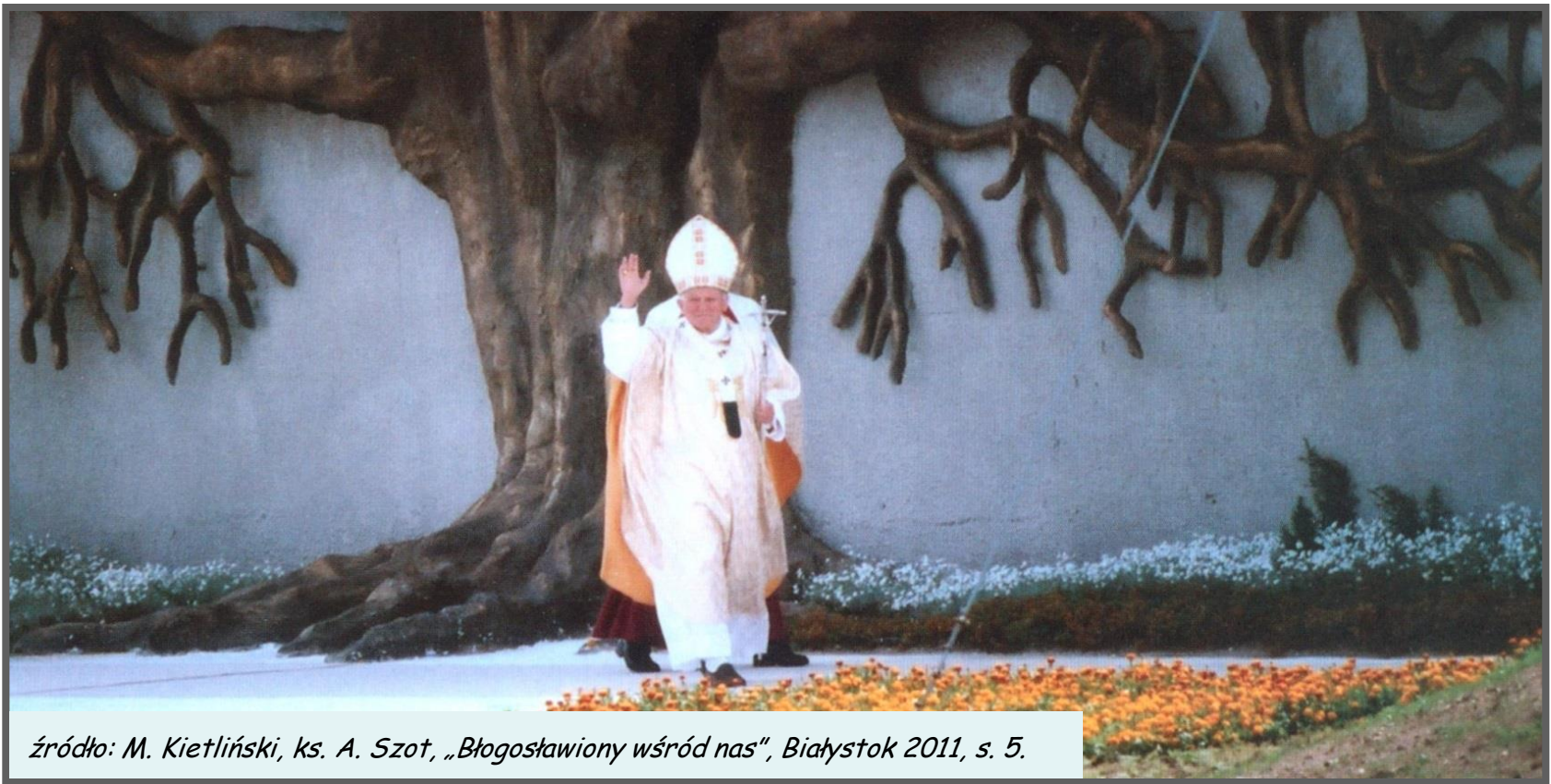
- M. Kietliński, ks. A. Szot, „Błogostawiony wśród nas”, Białystok.
- M. Kietliński, „Święty był wśród nas. Białostocka pielgrzymka Jana Pawła II 05.06.1991 r.”, Białystok 2016 (publikacja dostępna w Internecie - www.bialystok.ap.gov.pl)
- „Niestrudzony pielgrzym miłości. 104 podróże papieża Jana Pawła II”, Warszawa 2008.
- „Przed wizytą. Archidiecezja w Białymstoku”, Białystok 1991.
- „Wizyta. Informator Archidiecezjalnego Komitetu Przygotowania Wizyty Ojca Świętego w Białymstoku”, Rok I, nr 2-3, luty-marzec 1991.
- „Historia Białegostoku”, Białystok 2012.
- K. A. Jabłoński, „Biały i czerwony. Kościoły białostockiej parafii farnej”, Białystok 2008.
- „Cmentarz farny w Białymstoku”, Białystok 2017.
- www.centrumjp2.pl
- www.wikipedia.org
- www.archibial.pl
- www.katedrabialostocka.pl
- www.poranny.pl
- www.youtube.com

Materiały wykorzystane w prezentacji pochodzą z:

- **Fotografie:**

- M. Kietliński, ks. A. Szot, „Błogosławiony wśród nas”, Białystok.
- „Przed wizytą. Archidiecezja w Białymstoku”, Białystok 1991.
- K. A. Jabłoński, „Biały i czerwony. Kościoły białostockiej parafii farnej”, Białystok 2008.
- E. Bobowska, *„Kultura kształtuje pełnego człowieka”*, www.archibial.pl
- Fotografie Piotra Sawickiego (juniora) ze zbiorów Działu Zbiorów Specjalnych Książnicy Podlaskiej im. Ł. Górnickiego w Białymstoku.
- Mona Al-Kaber
- www.katedrabialostocka.pl

źródło: M. Kietliński, ks. A. Szot, „Błogosławiony wśród nas”, Białystok 2011, s. 5.